

Benedict Anderson: “M’agraden els elements utòpics del nacionalisme”

—Probablement sóc l’únic que escriu sobre nacionalisme i que no el troba lleig— diu Benedict Anderson. El 1983 el professor de la Cornell University de Nova York escrigué un dels llibres més llegits sobre nacionalisme, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Al festival internacional de literatura Kapittel (‘Capítol’), a Stavanger, encara va tenir una mitja hora lliure per a una entrevista.

Un dels punts més importants del llibre d’Anderson és que les nacions són comunitats imaginades. Imaginades perquè —fins i tot en les nacions més menudes— mai no es poden conèixer tots els membres de la nació. Una nació és, en certa manera, una comunitat utòpica. Anderson destaca la importància de la comunicació moderna, mitjançant els llibres, el telèfon i, més recentment, la ràdio i la televisió, com a condició per a l’existència d’una comunitat nacional. Com, sinó, podríem saber res els uns dels altres?

La nació va ser el tema principal del festival de literatura i de llibertat d’expressió, Kapittel 05. Les preguntes que s’hi debatien eren: Què significa pertànyer a una nació? En el segle XXI ens cal encara un estat-nació amb què identificar-nos? En quina mesura els sentiments de nacionalitat, patriotisme, xovinisme i nacionalisme es troben profundament arrelats en nosaltres?

En un debat presidit per Thomas Hylland Eriksen, Benedict Anderson va parlar sobre noves formes de nacionalisme. Malgrat tot el que s’ha dit sobre transnacionalisme i identitats fluides, el nacionalisme gaudeix de molt bona salut.

Els exemples més nous de nacionalisme són els nacionalismes de llarga distància dels migrants: els jueus als Estats Units, que lluiten per un estat al Pròxim Orient o els tàmls a Noruega, que treballen per un estat propi a Sri Lanka. Gràcies a Internet i els vols de baix cost, alguns dels nacionalistes sikhs més aferrissats es troben a Austràlia i al Canadà.

— No hi ha nacionalisme sense vergonya

Una de les paraules clau en la concepció del nacionalisme per a Anderson és la vergonya.

— Si no sents vergonya pel teu país, no pots ser nacionalista —diu Anderson. I la vergonya pot ser contagiosa.

El mateix Benedict Anderson —igual com altres investigadors en nacionalisme— té un orígens mixts. De mare anglesa i pare irlandès, va passar la infantesa a la Xina, va fer estudis a Anglaterra i als Estats Units i va fer recerca a Indonèsia i Tailàndia. Des del principi dels anys 1970, va passar la major part de la seua vida als Estats Units. Per aprofundir un poc en el tema de la “vergonya”, pot ben ser rellevant preguntar-li de quin país s’avergonyeix.

És clarament una qüestió sobre la qual no havia pensat gaire encara. Es pren una estona per pensar-hi abans de contestar-la.

— Bé, sens dubte això ha canviat al llarg de la meua vida —comença.

— Quan era jove, sentia vergonya d’Anglaterra. Vaig participar en política per primera vegada als 20 anys, quan estudiava a la Universitat de Cambridge. Vaig ser testimoni de com els joves arrogants de classe alta apallissaven estudiants de Sri Lanka que es manifestaven contra el paper de la Gran Bretanya en la Crisi de Suez. Em va fer avergonyir. Pensar que un anglés podia comportar-se així!

— Però avui dia ja no tinc aquest vincle amb Anglaterra. Tinc una certa relació, però no forta, amb els Estats Units i un vincle amb els llocs que he estudiat del Sudest asiàtic. M’avergonyeix el que està passant al sud de Tailàndia. Tinc una llarga relació amb Indonèsia, però he deixat de sentir vergonya per aquest país.

Així que és un poc nacionalista, malgrat els reveladors llibres que ha escrit sobre el nacionalisme?

— Sí, absolutament. Dec ser l’únic que escriu sobre el nacionalisme que no el troba lleig. Si pensa en investigadors com Gellner i Hobsbawn, tenen una actitud bastant hostil envers el nacionalisme. Jo, en canvi, pense que el nacionalisme pot ser una ideologia atractiva. M’agraden els seus elements utòpics.

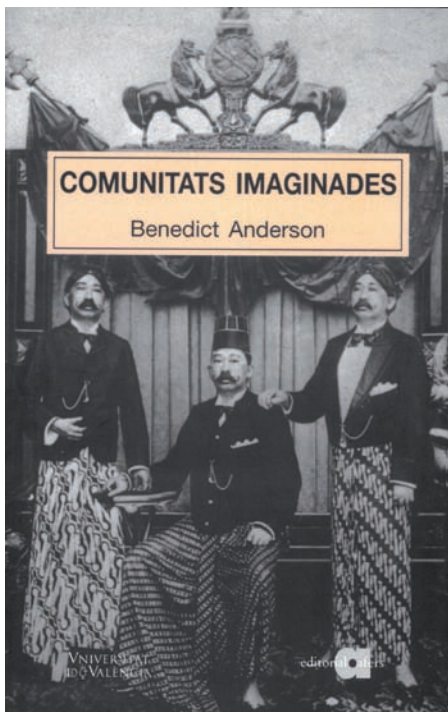
— El nacionalisme estimula la bona conducta

— Molta gent pensa que el nacionalisme és una cosa gran i seriosa. Michael Billig ha escrit un bon llibre, i a més, graciós que es titula *Banal Nationalism*. Remarca que el nacionalisme és present cada dia, en la nostra vida, que es troba en l’aire que respirem: hi ha l’oratge nacional, el temps nacional, les notícies nacionals, el menjar nacional, etc.

En l'opinió d'Anderson, el nacionalisme fins i tot contribueix a una societat millor. Fa que les persones es comporten millor per a ser membres d'una societat:

- Segueixes les lleis perquè són les teues lleis; no sempre, perquè potser menteixes en la declaració de renda, però normalment sí que les segueixes. El nacionalisme estimula la bona conducta. Per a Billig el nacionalisme és com el cos humà. De vegades té bona salut, però de tant en tant pot posar-se malalt, patir de febre i fer maleses. Amb tot, la temperatura normal del cos no és de 41 °C sinó de 36,5 °C.

El llibre d'Anderson és un dels llibres sobre nacionalisme més llegits. Es va publicar per primera vegada el 1983.

Vosté va escriure Comunitats imaginades en els anys 1980. Què hauria escrit en el prefaci, d'una nova edició, per exemple del 2006?

- Vaig escriure aquest llibre als 45 anys. D'això fa gairebé 25 anys. La meua relació amb aquest llibre és com amb una filla que s'ha fet fadrina i que s'ha escapat amb un conductor d'autobusos. La veig ocasionalment, però, en realitat, se n'ha anat pel seu propi camí. Li puc desitjar bona fortuna, però ara el seu lloc és amb altres persones. Què canviaria del llibre? Hauria d'intentar canviar la meua filla?

Què ha canviat des d'aleshores?

- El que és nou, entre altres coses, és el domini americà i el nou liberalisme, així com el nacionalisme de llarga distància. L'any 1998 vaig publicar un recull d'assajos en el llibre *The spectre of comparisons: nationalism, Southeast Asia, and the world*. Tres o quatre dels textos es basen en *Comunitats imaginades* i aborden les reaccions que va rebre el llibre. Vaig intentar de dir alguna cosa nova sobre el nacionalisme i el que està esdevenint en la societat.

Però no està antiquat el nacionalisme en la nostra societat global? Cada vegada més persones viuen una vida transnacional.

- Això és exactament el que crec que no és cert. Pensem en el nacionalisme de llarga distància, el nacionalisme de correu electrònic i Internet. En la ponència he fet referència a les pàgines web d'argentins a l'exili. Aquestes pàgines són extremadament nacionalistes i tracten únicament sobre Argentina. Pensem en les escoles noruegues a Espanya, és una bogeria. L'única raó perquè existisquen és que els pares tenen por que els seus fills deixaran de ser noruecs. Les escoles noruegues porten Noruega a Espanya. Aquesta és la millor prova del fet que el nacionalisme ha esdevingut mòbil.
- No he conegut gaires cosmopolites en la meua vida, potser no més de cinc —afegeix.

Quan el nacionalisme “xoca” amb Internet i les tecnologies mòbils

Zygmunt Bauman parla de la identitat fluida i coses així?

- Això és un prejudici normal entre la gent major. Creuen que ells, la generació major, tenen una identitat definida mentre que la gent jove no la té. Creuen que les persones joves ja no llegeixen llibres, que només veuen la tele. I això no és cert.
- Ahir vaig escoltar una interessant conferència d’Etienne Balibar. Va dir que avui dia hi ha menys francesos que entenen l’alemany que quan era jove. Un company alemany em va explicar una cosa semblant: abans parlaven francès molts més alemanys que no actualment. Doncs ací tenim els anomenats europeus cosmopolites, que cada vegada s’entenen menys entre ells —diu Anderson i comença a riure’s a barra catxa, content amb el que acaba de dir.

Per remarcar el seu argument que no som més cosmopolites que abans, em parla d’un temps quan no hi havia res semblant a passaports (“una creació de principi del segle XX”), que abans hi havia molts “forasters” als parlaments de França, Alemanya, etc. i que les onades de migració a França no provocaven abans la paranoia que veiem ara.

Dones invisibles

La història del nacionalisme guarda moltes sorpreses i coincidències. El que més fascina Benedict Anderson és com el nacionalisme evoluciona al costat d’altres canvis en la societat. Ara mateix el nacionalisme “xoca” amb Internet i les tecnologies mòbils. Anteriorment “xocava” amb el moviment feminista. M’explica que el rol de les dones en l’evolució del nacionalisme és un tema completament ignorat:

- Els meus llibres fan la impressió que no hi ha cap dona al món. He sentit i llegit sobre el rol de les dones en el nacionalisme, però fins ara no he troba la manera d’escriure sobre aquest fet —reconeix.

Anderson comença a parlar sobre un dels seus alumnes, que va trobar “documents fantàstics”. Mostren que les dones eren la força que hi havia darrere l’establiment de la ciutadania múltiple:

- Als Estats Units les dones es van emancipar el 1919 i podien ser propietàries de terra. Van convertir-se en ciutadanes com mai abans havien pogut ser-ho. Poc després es va plantejar el problema del que havia de passar si una dona es casava amb un home d’una altra nació, ja que ara no estaria subordinada al seu marit. Finalment, la Societat de Nacions va decidir que la millor solució era que aquestes dones tingueren la doble ciutadania. Al principi es tractava d’una excepció especial només per a les dones, però amb el pas del temps els homes també desitjaven la doble nacionalitat i ara hi ha molts països on és possible tenir dos passaports.
- Aleshores vaig començar a interessar-me per la qüestió “Què pensa i sent la gent sobre això? Com se sent tenint dos passaports (legals)? Quines concepcions de fidelitat tenen? Es tracta d’un

àmbit encara sense estudiar! Pensem en una dona noruega casada amb un argentí. Els fills senten pressió: estimen el pare i la mare i volen ser com tots dos, però no poden.

No és un problema artificial, aquest? S'ha convertit en un problema només perquè algunes persones no consideren natural tenir vincles amb més d'un país?

— És clar. Però els problemes comencen amb els fills, quan s'escolaritzen i la resta de xiquets fan bromes sobre l'Argentina.

— Vaig tenir una experiència que no oblidaré mai. Fa molts anys, feia de tutor per a un estudiant negre amb qui vaig desenvolupar una bona relació amb el temps. Un bon dia va venir al meu despatx i em va dir que volia contar-me una cosa que no havia contat mai a ningú. Al principi vaig pensar: segur que em vol dir que és homosexual; però em vaig equivocar. Em va dir que la seua mare era blanca! A la universitat o ets negre o ets blanc. Els seus amics eren negres i no estava segur què passaria si s'assabentaven del fet que la seua mare era blanca. La primera vegada que va permetre a la seua mare visitar el campus va ser per a la cerimònia de graduació, quan va acabar els estudis. Em va commoure molt que s'ho hagués hagut de callar durant tants anys.

— Això diu molt sobre la societat americana...

... I ens dóna una idea del que significa renegar d'un dels pares.

Unes últimes paraules als noruecs que llegeixen això en la pantalla de l'ordinador?

— Potser sona massa sentimental, però, ací, a Stavanger, he vist jugar un xiquet negre amb altres xiquets noruecs. M'ha fet tan feliç. No li trenqueu el cor!

Entrevista: Lorenz Khazaleh,
traduït a l'anglès per Matthew Whiting
i de l'anglès al valencià per Elija Lutze.